

Idar Kristiansen (1932-1985)

Det er 85 år siden Idar Kristiansen ble født. I den anledning har Senter for nordlige folk, Troms fylkesbibliotek, Nord-Troms museum og Halti kvenkultursenter funnet anledning til å minnes og jubilere denne ordkunstneren som gjennom sitt forfatterskap viste sin store kjærlighet til naturen, folket og kulturen på Nordkalotten.

Idar Kristiansen var utdannet lærer og arbeidet som lærer flere steder rundt om i landet, ved siden av å være dikter og frilanser for forskjellige aviser og tidsskrifter. I 1969 satset han for fullt på en karriere som forfatter og frilansjournalist. Læreren hadde en viktig historie å formidle sin til samtid. Det var historien og kulturen til de etniske minoritetene på Nordkalotten før de forsvant helt.

I 1960 ble det publisert en kronikk i den danske avisen Dagens nyheder med tittelen Et folk dør ud... samisk vil snart blive et dødt sprog og finnehundens bjeff vil snart forstumme... Her spår den norske lyrikeren Idar Kristiansen at det samiske folket snart vil opphøre å eksistere som et folk. Han uttrykte her sin frykt for det han mente som var skjebnen for det samiske folket i nord.

I 1970 kom dokumentarromanen «Korstog mot Kautokeino». Her skildres det religiøse og sosiale opprøret i Kautokeino i årene 1850 til 1852, hvor den læstadianske bevegelsen spilte en betydelig rolle. Opprøret endte tragisk med at lensmannen og handelsmannen mistet livet. To av opprørerne ble senere henrettet. Kristiansen redegjør her om bakgrunnen for dette opprøret sett fra et samisk synspunkt.

Med serien «Kornet og fiskene» setter han fokus på kvenenes historie. Her formidlet han en svært viktig del av Nordkalottens historie. En historie som ikke lengre burde forties. Folk i nord må erkjenne sin identitet. Serien er inspirert av historien til hans oldeforeldre som kom til Skibotn fra Ii utenfor Oulu i slutten av 1860-åra. Hans oldemor forsvant sporløst med sitt yngste barn. Antakelig dro hun tilbake til Finland. Idar fikk aldri noen forklaring på hvorfor og en historie utviklet seg i hans fantasi. Han reiste til Finland for å finne ut av oldemorens skjebne. Han fant aldri ut av det, men kom over en del av de styggeste katastrofene i Nordens historie, hungersåra i Finland rundt 1860-70. I løpet av ett år sultet 138 000 av en befolkning på 1,8 millioner mennesker i hjel. Kunnskap om temaet hadde han sugd til seg hele livet. Bak første boken lå fire års systematiske studier.

Denne kunnskapen, kombinert med hans evne til å male bilder med ord, å skildre miljøer og landskap og treffe menneskelige følelser på godt og ondt, ble kronet med Aschehougprisen i 1980 og nominasjon til Nordisk råds litteraturpris for 1981. Derfor var vel den etterfølgende debatten omkring serien, hvor ord som kvenheroisme, historieforfalskning og historiepornografi ble brukt, oppfattet av Idar som et slag langt under beltestedet og gikk meget hardt inn på han.

Fortsatt i 1980 var han overbevisst om at både det samiske og det kvenske folket ville assimileres inn i det norske storsamfunnet. Det var bare et spørsmål om tid. Kvenene var allerede godt assimilert. Det samme gjaldt for samene. Unntaket var flyttsamene. Når denne gruppa også ville være assimilert kom an på de store økonomiske interessene og rike naturressursene i det samiske området.

Med tida ville samekofta bare finnes på museum, mente han. Det til tross for at samene nå gjorde mye for å bevare sin kulturelle arv, som språk og husflidstradisjoner i tillegg til å organisere seg. Det var mange aksjonister blant samene. Det var dessuten dannet et samisk akademisk miljø. Hos kvenene var det nå også en gryende bevisstgjøring, selv om de ikke hadde så mange ytringsformer som samene. De skammet seg ikke lengre over sin bakgrunn. De kunne nå være like stolte av å være kvener som samene over å være samer og nordmenn over å være nordmenn. Han så på seg selv som en stolt kven. Kristiansen håpet at den store bevisstheten som gjorde seg gjeldene blant samene, også ville vise seg blant kvenene. Likevel sa Kristiansen at «*Dessverre tror jeg at både samer og kvener på*

lengre sikt vil assimileres av storsamfunnet etter som myndighetene tilraner seg mer og mer av deres opprinnelse og rettigheter.»

På denne tiden var han svært engasjert og opprørt på samenes vegne over utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget. *Det skremmer meg hvordan ikke-samer tar det som selvsagt at en fritt kan tilrane seg samisk område, som for eksempel Altavassdraget. Når Finnmark fylkesting går inn for Alta-utbygginga er det ikke annet enn fascistisk diktatur, sa Idar i flere intervju på denne tiden.*

Idar Kristiansen så på seg selv som resultat av det «tre stammers møte» som preget Nord-Troms og Finnmark. Han hadde både kvensk, samisk og norsk blod i årene. En erkjennelse som tydelig kommer fram i hans mest kjente dikt «Her bor mitt folk», som først ble publisert i Dagbladet i 1964, og som kanskje er det vakreste hjemstedsdiktet i Norge. Her hyller han folket og naturen i Nord-Troms.

Han har i et intervju fra 1980 sagt «*Mitt liv er en serie anekdoter, sammensatt av en rekke små hendelser*». Dette utsagnet har inspirert utstillerne til å se nærmere på hans egen historie og hans fortellinger om sitt liv. Gjennom plansjene i utstillingen blir vi kjent med Idars historie fortalt av han selv, gjennom sitater fra intervjuer, radiokåserier og dikt.

Idar døde i januar 1985. Det var før han var ferdig med det planlagte og påbegynte trebindsverket som skulle skildre evakueringen og brenningen av Nord-Troms og Finnmark og gjenreisningen etter krigen, basert på egne erfaringer fra denne tida. Bygda som skildres er denne bygda vi er i nå, Manndalen, farens hjembygd som familien kom til høsten 1942, etter å ha flyktet fra Honningsvåg. Krigshandlingene var langt mer intens langs Finnmarkskysten. Det uferdige manuskriptet til første bind Nådekvalpenes dal ble publisert posthumt høsten 1985. Samme høst var også filmen Havlandet kinoklar.

Som mange andre ble heller ikke Idar forunt å være profet i egen bygd, skriver Sverre Sivertsen i et minneord. «*Hans bøker ble lite påaktet i hjembygda og han opplevde heller ikke å få noen annerkjennelse i form av kulturpris eller lignende fra hjemkommunen*». Det ble rettet på etter hans død. I 1985 fikk han Kåfjord kommunes kulturpris. I tillegg fikk han Oslo domkirkes litteraturpris for Nådekvalpenes dal det samme året.

Idar var en mangesidig og samfunnsengasjert kunstner, en mann med mye på hjertet. Hans allsidighet som kunstner er noe som preger kunstnere fra Kåfjord også i dag. Idar representerte den første generasjonen som hevdet seg og som var inspirert av vår flerkulturelle historie, og kanskje har inspirert andre etter seg.

Utstillerne håper på at fornyet interesse for Idars forfatterskap vekkes med denne utstillingen. På nettsiden er det mulig å lese hans artikler, dikt og noveller som har vært publisert i Vi menn, riksmålsforbundet tidsskrift Ordet, Nordnorsk magasin og noe fra Nordlys. Her finnes intervjuer med han og artikler skrevet om han. På nettsiden er det også mulig å få sett en del av de maleriene som ikke er med på denne utstillingen.

Troms fylkeskommune er glade for å støtte denne utstillingen. Vi håper på mange samarbeidsprosjekter i Nord-Troms i fremtiden, for som sagt med Idar Kristiansens egne ord; Her bor mitt folk, ett folk av mange folk!